

ПРО ДОБУ АВАНГАРДУ Й ДОВКОЛА НЕЇ

Авангард и остальное. Сборник статей к 75-летию Александра Парниса / Редколлегия. – Москва: Три квадрата, 2013. – 800 с. + 64 с.

Олександр Юхимович Парніс – відомий дослідник російського авангарду та Срібного віку, автор багатьох статей, присвячених київським та харківським епізодам у житті В. Хлебникова, В. Татліна, О. Мандельштама, мистецтвознавця В. Зуммера, художників В. Максимовича, М. Синякової та ін. Завдяки його багаторічній дослідницькій роботі щонайменше чотири великі проекти, пов'язані з українською авангардною культурою, були здійснені впродовж останнього часу.

Перший – це вже легендарна на сьогодні виставка “Похвала плахті” (Москва, галерея “Проун”, 2009), ініціатором та куратором якої він виступив. Через два роки О. Парніс узяв безпосередню участь в організації виставки “Василь Єрмілов” (2011, “Мистецький Арсенал”, Київ) та у присвяченій цьому митцеві виставці 2012 р. (відкриття відбулося в Московському будинку фотографії). Серед останніх великих проектів – альбом-дослідження “Василь Єрмілов” (Москва,

2012), на сторінках якого О. Парніс опублікував унікальні документи про життя і творчість харківського майстра та його друзів, окрему частину книжки присвятивши творчій співпраці художника Василя Єрмілова та письменника Валер'яна Поліщука.

Крім, власне, літератури, у науковий ареал О. Парніса давно ввійшли образотворче мистецтво та фотографія, перетворюючи його літературознавчі студії на своєрідне інтермедіальне

поле. Науковий стиль цього автора формує атмосферу безперервного відкритого діалогу між творцями авангарду та його сучасниками. Його дослідницькі реконструкції враховують найрізноманітніші та максимально достовірні джерела; водночас вони – результат дуже особистого ставлення до власних творчих проєктів. Про особливе ставлення О. Парніса до справи свого життя – філології – найкраще розповів Николай Котрельов у дружній передмові на честь Ювіляра, хоча не менш гідні і “приношення” інших його друзів-колег, зокрема – жвавий допис Дмитра Горбачова, звідки дізнаємося про роль М. Бажана у знайомстві українського читача / глядача із представниками українського авангарду. До першого розділу книжки “Александр Ефимович Парнис: Приношення” також увійшли напрочуд колоритні спогади Віктора Платонова про В. Єрмілова.

На обкладинці репрезентованого видання – репродукція картини харківсько-московської художниці Марії Синякової “Закохані (Краснополянский мотив)” (1910-і рр.), що можна трактувати як данину експериментальному духові авангарду, але від того – не менш закоріненому у традиції фольклору. Картина Марії Синякової мимоволі нагадує, що кожний мистецький твір – самодостатній, але водночас він завжди залишається текстом, повноцінне розуміння якого вимагає літературного, історичного та біографічного контексту. Назва цієї картини, її стильове й тематичне забарвлення, не проста доля її авторки, що свого часу була пов’язана з харківськими лівими митцями, – це окремий багаторівневий сюжет, у котрому Образ і Слово єдині. Для творців Авангарду, як показує збірник, така єдність була надзвичайно характерною.

Ідучи від конкретики, від мікроаналізу різних дискурсів (мемуарних, візуальних, географічних, біографічних), автори книжки “Авангард и остальное” виходять на ширші історико-літературні проблеми (поетика авангарду, авторські теорії та міфології, зв’язки та конфлікти між класикою і авангардом), звертаються до компаративних аспектів (італійський і російський футуризм), теоретичних проблем (пограничні жанри, кіномедіальність),

а також – до історії творчих об’єднань (“Бескровное убийство”), журналів і збірників (“Стрелец”, “Опыты”), виставок (“Ослиный хвост”, “Мишень”), маніфестів, галерей тощо.

Особливість видання “Авангард и остальное” полягає в тому, що в його евристичному дискурсі немає головного і другорядного, ergo все постає рівноцінним: кожний факт, кожна побіжно згадана подія опиняються в центрі прискіпливої уваги дослідників. Науковий ентузіазм авторів книжки зумовлений розумінням того, що кожний творчий досвід унікальний та цінний, що в наукових студіях немає несуттєвого. Предметом розвідок стають поетичні та прозові твори, фото, чернетки, путівники, листи, видання книжок та організації виставок, сплата гонорарів, знайомства, поїздки, зустрічі тощо. У цьому сенсі зміст збірника дуже точно відображає розшуки самого О. Парніса, який уводить у науковий обіг велику кількість невідомих осіб, подій, візуальних “предметів”, сприймаючи їх завжди в єдності.

Автори репрезентованого збірника звертаються до десятків імен, так чи так причетних до творення авангардної епохи (Давид Бурлюк, Володимир Маяковський, Олексій Кручених, Наталя Гончарова, Михаїл Ларіонов, Бенедикт Лівшиць, Казимир Малевич), включно з опонентами авангардистів (як-от Костянтин Бальмонт чи автор “Футуризма и безумия” Євген Радін), колоритними представниками богемного середовища (Ілля Зданевич, Палада Старинкевич), загадковими самогубствами (Іван Казанський / Ігнат’єв, Іван Коневський / Ореус) та “фальшивими” учасниками тогочасного мистецького життя (Юрій Нольден-Меньшиков). Постать Велимира Хлебникова винесена в окремий другий розділ книжки (“Велимир Хлебников і авангард”). Саме з інтересу до творчості цього поета, як дізнаємося з опублікованого у книжці інтерв’ю з О. Парнісом, розпочався (і триває) його філологічний шлях.

Ще одна особливість збірника – публікація низки невідомих чи маловідомих матеріалів, зокрема: листування членів й експонентів товариства художників “Союз молодежи”, малюнок Кирила Зданевича (і ґрунтовний аналіз цього малюнка Тетяною Горячевою), спогади Віри Гартевельд,

особова справа співробітника Наркомпросу Бориса Пастернака, оповідання Юрія Олеші, листи Давида Бурлюка, Олексія Кручених, Василя Каменського. Цікава та ґрунтовна публікація Олександра Шатських про російського авангардного художника й теоретика мистецтва Михаїла Ле-Дантю, який 1912 р., перебуваючи на Кавказі, став одним із тих, хто відкрив мистецтво Ніко Піросмані. Крім цього, варто виокремити два дослідження, що особливо впадають в око українському читачеві. Перше – це стаття Магнуса Юнгрена про словенця Янко Лавріна, журналіста, перекладача, друга футуристів та русофіла, який у журналі “Славянський мир” (№ 4-5, 1911) окрему публікацію присвятив Україні, зарекомендувавши себе як людину антиімперських поглядів. Друга – стаття Тетяни Рогозовської про киянку Софію Мотовилову, рідну тітку Віктора Некрасова, котра в 1930-х рр. працювала в бібліотеці Академії наук, перекладала з різних мов, а ще свого часу зустрічала Л. Толстого, Б. Пастернака, К. Чуковського та багатьох інших відомих

діячів минулого (1963 р. в “Новом мире” вона опублікувала свої, основані на щоденникових записах, спомини).

“Авангард и остальное” засвідчує важливість для тлумачення того чи того культурного явища кожної деталі, навчаючи поваги до творчого спадку минулого й водночас уникаючи надінтерпретацій. Це той випадок, коли знання про історичні та людські обставини не лише збагачують наше розуміння певної епохи, а й дають змогу відчувати те, що мистецька думка виростає з конкретних реалій. Автори третього й четвертого розділів збірника (відповідно – “Культура Срібного Віку” та “Література та культура ХХ століття”), так само, як і дослідники першого та другого розділів, не просто звертаються до конкретних фактів, а органічно переплітають свої інтерпретації та спостереження з інтересом до життя кожного героя й кожного культурного артефакту. Після таких студій літературний авангард 1910–1930-х рр. уже неможливо уявити без сучасних дослідників, що стають не лише “археологами” минулого, а й співтворцями культурної спадщини.

Олеся Омельчук
м. Київ

Отримано 25 грудня 2014 р.